

Використані джерела

1. Бірюков І. А. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / І. А. Бірюков, Ю. О. Заїка. – К. : КНТ, 2006. – 480 с.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
3. Joint fact sheet WHO/ОНCHR/323/august 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.who.int/media-centre/factsheets/fs323_en.pdf.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю. К. Качуренко. – 2-ге вид. – К. : Юрінформ, 1992. – С. 24–36.
5. General Comment on the right to health, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/Health/GC14.pdf>.
6. Європейська соціальна хартія від 3 травня 1996 р. № ETS N 163 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 51.

Меленко А. В. Право на охорону здоров'я: поняття та особливості

У статті досліджується розмежування змісту понять «право на здоров'я» та «право на охорону здоров'я». Автор зазначає, що в міжнародних договорах вказані поняття не є тотожними. Він доходить висновку, що право на здоров'я – це природне право, яке виникає у людини з моменту народження, а право на охорону здоров'я – позитивне право, яке надається і гарантується державою і без держави існувати не може.

Ключові слова: право на охорону здоров'я, охорона здоров'я, право на здоров'я.

Меленко А. В. Право на охорону здоров'я: поняття та особливості

В статье исследуется разграничение содержания понятий «право на здоровье» и «право на охрану здоровья». Автор указывает, что в международных договорах указанные понятия не являются похожими. Он приходит к выводу, что право на здоровье – это природное право, которое возникает у человека с момента рождения, а право на охрану здоровья – позитивное право, которое предоставляется и гарантируется государством и без государства существовать не может.

Ключевые слова: право на охрану здоровья, охрана здоровья, право на здоровье.

Melenko A. Right for health: definition and special aspects

In this article, author is investigating the content of the following definitions – «right for health» and «right for health protection». Author points out that in the international agreements such definitions have different sense. The author concludes that the right to health – is a natural right, which belong to humans from their birth and the right for health protection – is the positive law, which is granted and guaranteed by the state.

Key words: right for health protection, health protection, right for health.

УДК 340.12

*Алла Анатоліївна Мельник,
аспірантка кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**ПРАВОВА ЯКІСТЬ ЗАКОНУ ЯК АСПЕКТ
ПРАВОВОГО ПРОГРЕСУ**

Правовий прогрес як правове явище належить до тих питань сучасної юридичної науки, які виглядають, на перший погляд, абсолютно ясними та зрозумілими. Проте при більш детальному вивченні виявляється, що ця проблематика недостатньо досліджена як у теорії права, так і в галузевих юридичних науках в цілому. Спроба сучасної юридичної науки вийти на удосконалення правової системи визначає актуальність питання існування правового прогресу в співвіднесенні з правовою системою.

Стаття присвячена проблемі якості закону, тобто сукупності необхідних ознак, властивих йому як ефективно діючому регулятору суспільних відносин через аспект правового прогресу.

У сучасній науці досі не існує єдиного розуміння якості законів, хоча на сьогодні цій проблемі присвячено чимало розробок вітчизняних і зарубіжних учених: С. Бобровник, В. Ігнатенка, М. Козюбри, Н. Оніщенко, С. Полєніної, В. Прозорова, Є. Сирих, О. Скакун та ін.

Метою цієї публікації є розкриття філософського змісту якості закону, систематизація властивостей та ознак закону як вияву його якості.

Проблему якості закону досліджувала С. Полєніна, яка під цією категорією розуміє його відповідність суспільним потребам і реальне регулювання суспільних відносин відповідно до поставлених на момент прийняття закону цілей [1, с. 86]. Науковець вважає, що шляхи підвищення якості закону перебувають у політичній, соціальній і юридичній площинах. При цьому соціальна характеристика якості закону охоплює два моменти: ступінь адекватності відображених у законі процесів, що відбуваються в суспільстві, й точність прогнозування цих процесів на майбутнє, а також можливих шляхів розвитку суспільства і нерозривно пов'язаного з цим вибору оптимальних шляхів їх видозміни в бажаному на-

прямі за допомогою права. Політична характеристика якості закону – це ступінь відповідності обраних законодавцем варіантів регламентації відповідної сфери суспільних відносин і загальної спрямованості розвитку правової системи вимогам законодавчої політики й завданням суспільного розвитку на ту чи іншу перспективу. Правова характеристика якості закону включає як правовий характер його змісту, так і його відповідність певним техніко-юридичним критеріям, система яких охоплює три види аспектів: власне юридичні (нормативність, загальнообов'язковість, повнота, конкретність законодавчого регулювання); мовні (простота, стислість, ясність, точність); логічні (визначеність, послідовність, несуперечливість). Втілення у законі названих критеріїв забезпечується застосуванням розвинутої сукупності вимог, які становлять законодавчу техніку.

Прагнення законодавця створити ефективно діючу систему норм права, що забезпечує стабільність і правопорядок, вимагає подальшого розвитку всіх проблем законотворчої діяльності. Особливу значущість набувають проблеми якості законів, тобто сукупності необхідних ознак, якостей, властивих йому як ефективно діючому регулятору суспільних відносин.

Наслідком порушення правового аспекту є правотворчі помилки, які виявляються у юридичних характеристиках законів, що видаються. Позитивну оцінюючі підхід В. Прозорова і С. Полєніної до проблеми якості законів, зазначимо, що він не позбавлений слабких місць і вимагає деяких уточнень.

По-перше, автори визначають якість закону через одну, проте не єдину властивість. Загальновідомо, що здатність закону досягти поставлених при його прийнятті цілей – це його ефективність. Але якщо якість закону обмежити тільки цією властивістю, то фактично новий підхід до проблеми вдосконалення законодавства виявляється таким лише за формою, а по суті він повторює (дублює) теорію й методологію ефективності норм права, досить ґрунтовно розроблену вченими.

По-друге, В. Прозоров і С. Полєніна проблему якості законів звели до виявлення факторів, що забезпечують належну дію законодавства. Вони вважають, що адекватність економічної політики назрілим потребам суспільства становить змістовний параметр якості законодавства; пов'язують соціальні і політичні властивості законів з їх здатністю відображати соціальні й політичні реалії. Зв'язки й співвідношення законів, політичних, соціальних та економічних явищ відіграють важливу роль у розвитку й дії законодавства, визначають якість закону, але безпосередньо до нього не належать. Якість закону є важливою частиною самого закону, а не явищ, що перебувають поза ним.

На наше переконання, варта уваги думка В. Ігнатенка, який вважає, що належне вирішення питання про те, що слід розуміти під якістю закону, які компоненти утворюють його зміст, вимагає звернення до філософської категорії «якість». Діалектичний матеріалізм розуміє категорію «якість» як сукупність властивостей, які вказують на те, що являє собою предмет, явище. Якість безпосередньо пов'язана з кількістю, тобто сукупністю властивостей, що вказують на величину предмета, його розмір. Зв'язок між якістю й кількістю закріплений мірою. Міра показує межу, за якою зміна якості тягне за собою міру кількості [2, с. 154].

З урахуванням викладеного філософського розуміння категорії «якість», якість закону можна визначити як сукупність властивостей, притаманних закону, що характеризують його як регулятора суспільних відносин.

Наступним етапом вирішення проблеми якості законів, на нашу думку, є систематизація ознак і властивостей законів, які вже обґрунтовані вченими-юристами і досить успішно застосовуються у законотворчій діяльності.

Так, В. Ігнатенко пропонує виокремити такі основні групи якісно-правових властивостей закону: властивості правової легальності; інструментально-правові властивості закону; техніко-юридичні властивості закону. Хоча правомірність запропонованої класифікації викликає певні сумніви: під інструментально-правовою якістю закону автор розуміє «цілісну стійку сукупність правових властивостей закону, яка характеризує повноту, несуперечливість і точність регламентації в ньому операційних правореалізуючих правових властивостей з метою ефективного досягнення певних правових цілей» [3, с.144]. Значущість використаних правових засобів у процесі застосування закону безспірна, але необхідно зазначити, що якість правових властивостей спричиняє суттєвий вплив не на якість закону, а на його виконання. Відображення механізму застосування правових властивостей у тексті закону повністю підпорядковується вимогам техніко-юридичного критерію закону.

На нашу думку, всі ознаки, які формують якість закону, доцільно диференціювати на два види:

– ознаки, що характеризують закон як форму (джерело) права, як нормативно-правовий акт, прийнятий компетентними органами держави;

– ознаки, властиві нормам права, що утворюють безпосередній зміст закону як регулятора суспільних відносин.

Правомірність запропонованого поділу ознак, що утворюють якість закону, вбачається передусім у тому, що ознаки, які характеризують закон як форму права, є його атрибутами, тобто є обов'язковими.

І відсутність хоча б однієї з них позбавляє закон якості форми права, перетворює його в об'єктивно-протиправний акт. Навпаки, значна кількість ознак, що характеризують зміст закону як регулятора суспільних відносин, має кількісний вираз і може в певних межах мати різну інтенсивність прояву, що не впливає на втрату законом якості джерела права.

Ознаки, що визначають міру якості закону, можна охарактеризувати як техніко-юридичні критерії його якості. Ця система повинна послідовно охоплювати обидва види ознак якості закону. Сучасна теорія держави і права серед основних і важливих ознак закону як форми права виокремлює сім:

1. Акт імперативно визначених, вищих за статусом суб'єктів влади в державі, як правило, вищого представницького органу країни (в Україні – Верховна Рада України) або громадянського суспільства (безпосередньо народу);

2. Акт, що може бути лише нормативним за змістом (на відміну від акта застосування норм права й акта тлумачення норм права);

3. Завжди письмовий акт-документ, який закріплює норми права, що вводяться, або їх зміну, містить первинні норми права, яких раніше в правовій системі не було, до того ж – норми з ключових, основних питань життя, встановлює права й обов'язки громадян;

4. Акт, що ухвалений відповідно до конституції та раніше ухвалених законів і не потребує додаткового затвердження;

5. Акт, що може бути замінений, як правило, лише законом і перевірений на відповідність Основному Закону лише Конституційним Судом України;

6. Акт, що має вищу юридичну чинність, тобто акт найвищого юридичного «рангу»; усі інші акти повинні відповідати закону, не суперечити йому;

7. Акт, ухвалений із дотриманням особливої законодавчої процедури, яка зветься законодавчим процесом [4, с. 317].

Якість закону як джерела права є необхідною умовою дії норм права, що містяться у ньому. Проте для того, щоб закон був дійсно ефективним, досконалим, забезпечував регулювання суспільних відносин, вимагається забезпечення належної якості норм права, що утворюють його зміст.

Сукупність факторів, що забезпечують ефективну дію закону, може бути найрізноманітнішою. Проте його техніко-юридична якість є однією з перших і необхідних умов ефективності. Неякісно підготовлений закон є таким за своєю формою, джерелом і може застосовуватися у конкретних відносинах, хоча процес його застосування може значно ускладнюватися за відсутності тих чи інших необхідних властивостей норми права. Так, дія закону, нормативні положення якого є нечіткими, недостатньо ясними, логічно суперечливими, неповними, буде недостатньо або навіть мало ефективною.

Таким чином, юридичні, мовні, логічні критерії якості закону можуть мати різну інтенсивність прояву, не змінюючи сутності закону як джерела права. І в цьому бачиться основна відмінність цих техніко-юридичних критеріїв, які характеризують закон як вид нормативно-правового акта, як джерело права.

Техніко-юридичний критерій конкретності регулювання забезпечується такими операційними визначеннями: а) точність і конкретизація закріплення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин; б) точність формулювання засобів із їх забезпечення.

Неконкретність регулювання, що міститься у законі, неминуче веде до появи декларативних норм, які перетворюють його у заклик, який ні до чого не зобов'язує. Техніко-юридичними критеріями мовних властивостей якості закону є простота, стислість, ясність, точність, про що слушно зазначають А. Піголкін, Н. Власенко, А. Черданцев [5–7]. Кожен із названих критеріїв може бути конкретизований у системі операційних визначень. Зокрема, операційними визначеннями критерію простоти є такі вимоги, як відсутність у тексті нормативного акта громіздких конструкцій; зловживань дісприкетними та дісприслівниковими зворотами; повторів і малоінформативних поєднань. Критерій стислості забезпечує зосередження уваги суб'єкта на сутності закону.

Важливість поставленої проблеми полягає в тому, що ґрунтовно теоретично розроблені й застосовані на практиці техніко-юридичні критерії якості закону, повністю й послідовно застосовані в юридичній діяльності, забезпечуватимуть якість законів, ефективність їх дії, а також дозволять оперативно й точно визначити належну якість закону під час його експертизи.

Можна зробити висновок, що якість законів – це сукупність необхідних ознак, властивих йому як ефективно діючому регулятору суспільних відносин. У сучасній науці поки що не сформувався єдиного розуміння ознак та критеріїв якості законів.

Проблему якості законів не можна зводити до виявлення факторів, що забезпечують їх належну дію. Якість закону є важливою частиною самого закону, а не явищ, що лежать поза ним.

Одним із найважливіших завдань українського суспільства на шляху до правової держави є створення високоефективної, якісної правової системи, в якій закону відводилася б верховна роль як основному регулятору суспільних відносин у підвищенні правового прогресу.

Використані джерела

1. Поленина С. В. Качество закона и эффективность законодательства / С. В. Поленина. – М. : Юридическая литература, 1993. – 254 с.
2. *Материалистическая диалектика*. – М., 1981. – Т. 1.
3. Игнатенко В. В. Правовое качество законов об административных правонарушениях / В. В. Игнатенко. – Иркутск, 1998.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – 2-ге вид. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 520 с.
5. Пиголкин А. С. Язык закона: черты, особенности / А. С. Пиголкин // Язык закона. – М., 1990. – 191 с.
6. Власенко Н. А. Язык права / Н. А. Власенко. – Иркутск : Восточно-Сибирское книжное изд-во, Норма-плюс, 1997. – 176 с.
7. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике / А. Ф. Черданцев. – Екатеринбург, 1993. – 72 с.

Мельник А. А. Правова якість закону як аспект правового прогресу

У статті розкривається філософський зміст якості закону, систематизуються його властивості та ознаки як вияву його якості. Виявляються фактори, що забезпечують належне виконання закону. Якість закону розглядається як важлива частина самого закону, якому відводиться верховна роль як основного регулятора суспільних відносин у підвищенні правового прогресу.

Ключові слова: закон, властивості закону, якість закону, критерії якості закону, юридична техніка, правовий прогрес.

Мельник А. А. Правовое качество закона как аспект правового прогресса

В статье раскрывается философский смысл качества закона, систематизируются его свойства и признаки как проявления его качества. Выявляются факторы, обеспечивающие надлежащее действие закона. Качество закона рассматривается как важная часть самого закона, которому отводится верховная роль как основному регулятору общественных отношений в повышении правового прогресса.

Ключевые слова: закон, свойства закона, качество закона, критерии качества закона, юридическая техника, правовой прогресс.

Melnyk A. Legal quality of the law as an aspect of legal progress

The article reveals the philosophical sense of the quality of the law, its properties and characteristics are systematised as a manifestation of its quality. Also the factors that ensure the proper operation of the law are identified. Quality of the law is regarded as an important part of the law itself, which is given the supreme role as the main regulator of social relations in improving legal progress.

Key words: law, properties of law, the law of value, quality criteria of the law, legal technique, legal progress.

УДК 340.1

*Ірина Володимирівна Міма,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Криворізького факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

**ГЕНЕЗИС РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ РЕЛІГІЙНО-ПРАВОВИХ ТРАДИЦІЙ
З ПОЗИЦІЙ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ**

Релігійно-правові традиції забезпечують збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей, які накопичуються та передаються в історії людства, що є довгим процесом зміни поколінь, формацій та цивілізацій. Дослідження релігійно-правових традицій як складного соціального та правового феномену набуває особливого значення під час аналізу низки теоретичних і практичних завдань, пов'язаних зі становленням правової системи, розвитком та існуванням суспільства. Перспективи соціально-правового розвитку суспільства у багатьох випадках визначаються підходами до вирішення низки проблем, зокрема, вибору певного виду традицій, виховання молоді на підставі досвіду попередніх поколінь, попередження неузгодженості культурної наступності та спадкоємності. Переважно вважається, що традиція є специфічним способом соціально-правового спадку, який орієнтований на точне відтворення минулих зразків соціально-нормативного регулювання суспільних відносин. Адже сучасне суспільство не може належним чином розвиватися без відтворення досвіду, накопиченого попередніми формами соціуму. Воно потребує засобів стабілізації, непохитності, збереження і транслявання досягнутих зразків соціально-нормативного регулювання суспільних відносин та соціалізації в цілому.

Традиції, в тому числі й релігійно-правові одночасно з правовими, є вагомим засобом забезпечення соціальної спадкоємності на умовах жорсткого закріплення історичного та правового досвіду соціально-нормативного регулювання суспільних відносин в одних сферах суспільного життя та мобілізацією